

ALKAN ĐERASI

Alkan Đerasi bio je prijatelj mog oca. Gde i kada su se upoznali, nije mi poznato, ali mi se čini da su se sprijateljili tokom Drugog svetskog rata, možda čak i na Solunskom frontu. U knjizi *Pisma Matveju* sam pomenuo da su se kod njega prvi put sreli i upoznali moji roditelji i da je, nešto kasnije, 1930 godine, on bio moj sandak*¹.

U Višnjicevoj ulici broj 3 nalazi se, za naše pojmove, zgrada neobično organizovana. Široka kapija u koju bi mogla da se uvezu i teretna vozila uvode nas u jedan proširen prostor iz koga se stepeništem može popeti na spratove. Tu je i jedan lift, verovatno ugrađen 1930. godine. Iz tog proširenog prostora može se ući u neku vrstu dvorišta oko koga su raspoređene nekakve poslovne prostorije. Sada je sve to prilično zapušteno ali nas može zainteresovati ako saznamo da je to bio prvi tržišni centar u Beogradu, sagrađen vrlo davno pa kasnije zaboravljen. Sećam se da je tu, u jednoj od tih prizemnih prostorija, pre Drugog svetskog rata, Alkan Đerasi imao kancelariju. Čime se Alkan bavio i da li je ta zgrada bila njegova, ne znam, uostalom pošto pred Drugi svetski rat nisam imao više od deset godina, to me nije ni zanimalo*².



Malo niže, sa leve strane, nalazi se nešto sužena Gospodar Jevremova ulica. Sa njene desne strane je Vukov i Dositejev muzej, a sa leve je bilo nekoliko manjih kuća u kojima su bile prodavnice perja. Perajari, prodavci perja, su tu na ulici, u sanducima, na vrlo slikovit način držali razne vrste perja. Po izboru mušterija izloženo perje su tu, na licu mesta, merili i pakovali u vreće. Naravno, perja nije bilo samo u sanducima, letelo je ono okolo i ponekad mi je žao što se i danas perje u tom delu našeg grada ne prodaje na taj način. Bilo bi to vrlo slikovito.

Odmah zatim, malo uvučena, u Jovanovoj broj 20, nalazi se jedna lepa kuća u kojoj je nekada stanovao Alkan Đerasi sa suprugom Zelmom. Sazidana je 1906. godine i ranije je pripadala poznatom vajarar Dragomiru Arambašiću ali mi nije poznato kada je Alkan kupio od Arambašića.



Njihova kuća je, za moje tadašnje pojmove, bila velika. Stepeništem se iz dvorišta pelo u predprostor koji je služio kao garderoba za goste, a zatim se ulazilo u salon i ogromnu trpezariju. Sećam se da je na jednom zidu visila velika slika za koju sam gotovo siguran da je „Pijani brod“, delo Save Šumanović. Bilo je tu i drugih slika ali se njih ne sećam.*³. Pamtim da je bilo i nekoliko vitrina sa lepim porcelanom i drugim ukrasnim predmetima, a da su i druge prostorije bile vrlo lepo uređene.

*¹ Sandak - kod Jevreja onaj ko za vreme cirkumcizije drži dete.

*² Nedavno sam saznao da su lokali u prizemlju bili Alkanovi.

*³ Negde sam pročitao da je Alkan bio veliki mecena Save Šumanovića i da je imao lepu zbirku njegovih slika.

Alkan nas je često pozivao na ručak što je, pošto je on bio veliki gurman, uvek bio pravi događaj, kako po izboru jela tako i po količinama koje su iznošene na sto. Njegova supruga Zelma bila je Ruskinja. Bila je dobra domaćica i, uz pomoć potrebne posluge, sa velikim zadovoljstvom je pripremala raskošne obede. Zimi smo jeli u kući, u njegovoj lepoj trpezariji, a leti napolju na malom platou iza njegove kuće tamo gde se nalazila i omanja zgrada koja je nekada bila Arambašićev atelje, a kasnije je Alkanu služila kao letnja kuhinja. Ta je zgrada posle Drugog svetskog rata srušena.

Jednom se Zelma, čisteći neku veliku ribu, ubola na ribinu kost. To se inficiralo, antibiotika tada nije bilo, stvar je postala ozbiljna pa su joj, u Sanatorijumu „Živković“ morali odseći prst. Ispostavilo se da to nije bilo dovoljno, morali su joj odseći šaku, a zatim i celu ruku.

Nemci su šestog aprila 1941, godine, bez prethodne objave rata, bombardovali Beograd i za kratko vreme okupirali našu zemlju. Alkana su uhapsili, još pre nego što su počeli sa masovnim ubijanjima Jevreja. Po gradu se pričalo da su iz nekih razloga posumnjali da je radio za neku stranu obaveštajnu službu. Od Luci Petrović sam saznao su ga zatim, rekviriranim autobusom *Direkcije tramvaja i osvetljenja* (tadašnjeg „Gradskog saobraćajnog“) sa još nekim žrtvama, odvezli do strelišta u Jajincima, a vozaču (koji je poznao Alkana) naredili su da se odmah vrati u Beograd. Vozač je autobus odveo malo dalje pa se krišom vratio i popeo na jedno drvo da bi bolje video šta se sa onim nesretnicima dešava. Video je kako su ih postrojili pred streljački vod i pobili. Alkan je bio samo ranjen pa je počeo da beži ali su pripucali za njim i ubili ga*⁴.

Kuća je za vreme okupacije oteta i prenet na nemački bračni par Mariju i Johana Reriha. Ovaj ugovor je po oslobođenju poništen, kuća je podržavljena, a komunističke vlasti su u nju uselile mnoštvo naroda. Zelma nije bila Jevrejka pa je nekako preživela rat. Njoj je ostala samo jedna soba, a zatim se nekako domogla jednog malog stana (ili garsonjere) negde na Dorćolu. Neko vreme po završetku Drugog svetskog rata živela je prodajući nakit koji joj je ostao. Sahranjena je na sefardskom groblju.

Ostali stanovnici njene kuće su iseljeni i sada je tu dečiji vrtić „Leptirić“.

Kad god prođem pored kuće u Jovanovoj broj 20, setim se Alkana i Zelme. Mislim da se njih više niko ne seća.

Aleksandar Ajzinberg

18.12.2018. - 1.09.2020.



*⁴ Ovaj podatak je Luci Petrović (koja mi je to pričala) posle rata saznala od vozača koji je tom streljanju prisustvovao.